

Otázka existence pravěkých stezek v jihočeské části Šumavy

The issue of prehistoric pathways in the South Bohemian part
of Šumava Mountains

Petr Zavřel – Ondřej Chvojka – Jan John

Abstrakt

Článek se zamýšlí nad možnou existencí pravěkých komunikací přes jihočeskou část Šumavy. Téměř v každém pravěkému období se přitom i v horských oblastech Šumavy setkáváme s doklady lidských aktivit, většinou v podobě ojedinělých nálezů. Jedním z nich je i nejnovější nález bronzového hrotu kopí z mladší doby bronzové od Volar, který je v tomto článku podrobněji publikován.

Abstract

The paper deals with the possible existence of prehistoric pathways across the South Bohemian part of Šumava Mountains. Traces of human activities, mostly in the form of isolated finds, are documented for almost every prehistoric period in the mountainous areas of Šumava. One of them is the recent find of a bronze spearhead from the Bronze Age at Volary, published in this paper.

Klíčová slova: Šumava – mladší doba bronzová – stezky – pravěk – ojedinělé nálezy – hrot kopí

Key words: Šumava Mountains – Late Bronze Age – pathways – prehistory – isolated finds – spear

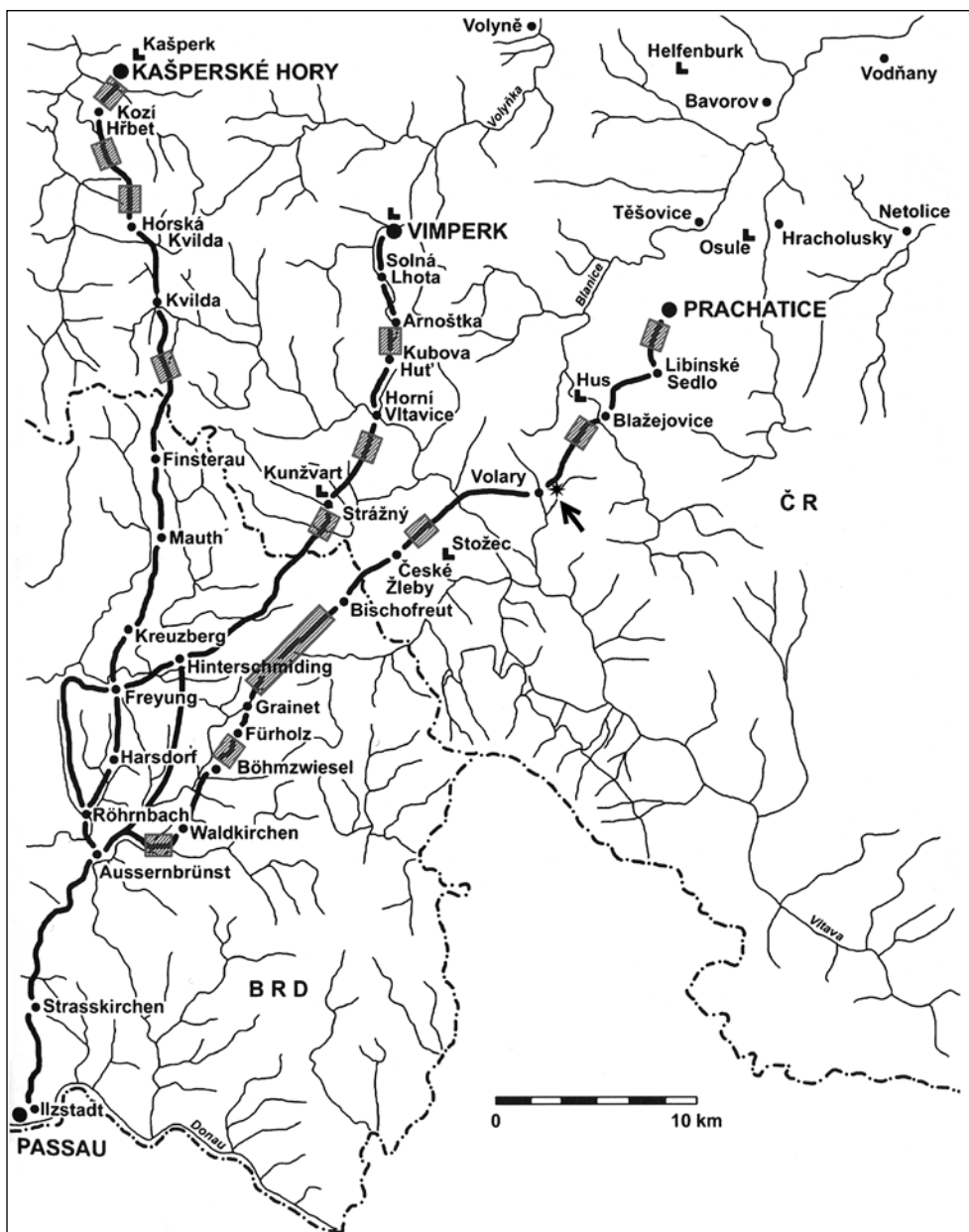
Úvod

Až do nedávné doby se o pravěkých komunikacích přes Šumavu uvažovalo pouze hypoteticky. Archeologické nálezy z míst, kudy vedla v době vrcholného středověku proslulá Zlatá stezka (*obr. 1*), byly a vlastně stále jsou značně torzovité. Tato skutečnost byla obvykle vysvětlována vysokou nadmořskou výškou, drsným klimatem a nevhodnými podmínkami pro stálé osídlení. První souhrnné zpracování problematiky české části Zlaté stezky z hlediska archeologie provedl na konci sedmdesátých let minulého století A. Beneš, který konstatoval, že trasa Zlaté stezky v pravěku užívána nebyla (*Beneš 1979*, 31–34). V poslední době se však v této oblasti objevila řada nových nálezů, hlavně v důsledku terénních akcí archeologických pracovišť, a také díky aktivitám amatérských hledačů, které ukazují, že intenzita přítomnosti člověka v horských partiích Šumavy v různých obdobích pravěku byla daleko větší, než se dosud předpokládalo (srov. *Kubů – Zavřel 1994*, 54–56; *Michálek 1994*, 102–103; *Michálek 1995*, 40).

Přehled archeologických nálezů z horských oblastí Šumavy z pravěku a raného středověku

Osídlení Šumavy začíná již v pozdním paleolitu a mezolitu, kdy se do jejích vyšších partií dostaly při svých krátkodobých pobytech skupinky lovců a sběračů. Již pro pozdně paleolitické industrie jižních Čech je příznačné využití suroviny, která sem byla dopravována ze sousedního Bavorska (*Vencl 2006*, 394–395). Naleziště z této doby jsou známa z trasy prachatické větve pozdější Zlaté stezky, především z prostoru Prachatic a Blažejovic (*Michálek 1995*; *Kubů – Zavřel 2002*, 210–211; *Kubů – Zavřel 2007a*, 31–32).

Z období neolitu registrujeme z naší zájmové oblasti pouze náhodné nálezy soliterních kamených broušených nástrojů (z vimperské větve např. v Krajiníčku nebo v Kovaníně), které jsou interpretovány jako pozůstatky ojedinělých průchodů krajinou nebo jako stopy prospektorských výprav za nerostnou surovinou do sousedního Bavorska,

Obr. 1 Základní schéma průběhu všech tří tras historické Zlaté stezky s vyznačením místa nálezu hrotu kopí od Volary (označeno šipkou). Podle F. Kubů a P. Zavřela, upraveno. – Fig. 1 Basic scheme of all three routes of the historical Golden Path, the site Volary (find of the bronze spear) is marked by arrow. By F. Kubů and P. Zavřel, modified.

neboť i pro období neolitu je prokázáno zásobování surovinou pro výrobu kamenných nástrojů z této oblasti (Michálek 2000, 159–162; Chvojka – Parkman 2004, 37–42; Kubů – Zavřel 2007a, 32). Vyloučit ovšem nemůžeme ani sekundární donesení některých těchto artefaktů s rozšířenou představou tzv. hromových klínů ve středověku či novověku (srov. Fröhlich 1992). V širším okolí Pasova je zastoupeno osídlení kultury s lineární keramikou stejně jako v české kotlině, takže spojení mezi oběma sídelními zónami přes Šumavu po trase Zlaté stezky již v této době není vyloučeno (Niemeier – Bender 1999, 20; Žápotocká 2002, 35–41).

Z pozdní doby kamenné evidujeme v prostoru Šumavy pouze nejisté doklady střeoneolitické chamské kultury, která je známa především ze západních Čech a Bavorska. Ani v tomto období však Šumava nepředstavovala žádnou nepřekročitelnou překážku, tím spíše, že až do eneolitu přetrvával zájem o bavorské rohovce pro výrobu kamenných nástrojů (Niemeier – Bender 1999, 20; Žápotocká 2002, Abb. 3–6). Výšinná sídliště připisovaná chamské kultuře se nacházejí i na Prachaticku (Strunkovice nad Blanicí), Vimpersku (Věnc u Lčovic) nebo na protilehlé bavorské straně v okrese Freyung-Grafenau

(*Michálek 1997*, 131–133, obr. 3; *Michálek – Parkman 1996*, 21, obr. 4; *Kudrnáč 1998*, 15; *Niemeyer – Bender 1999*, 20, obr. 5; *Kubů – Žavřel 2007a*, 33; *Kubů – Žavřel 2007b*, 35).

Ve starší době bronzové vzniká v centrálních jihočeských oblastech stabilní osídlení, související do značné míry i s dopravou mědi (a posléze i soli) z alpských oblastí. Jihočeský region tak měl v tomto období velmi úzké kontakty s bavorskou straubinskou kulturou, jak ukazuje řada nálezů. Alpská měď ve formě hřiven a posléze žeber byla sice většinou dopravována v trasách podél řek Vltavy a Malše, velmi pravděpodobně však byly využívány i komunikace přes vlastní Šumavu. Naznačuje to nález hřivny (z depotu?) z prostoru mezi Strážným a Českými Žleby, který je dnes bohužel rozchvácen (*Bouzek 2004*, 65–70; *Kubů – Žavřel 2007a*, 33).

Pravidelné spojení přes Šumavu můžeme předpokládat i pro následující úseky doby bronzové, zvláště pak pro dobu popelnicových polí, kdy výrazně vzrostla hustota osídlení zejména v úrodnějších oblastech středního Pootaví, na dolní Lužnici a na dolní Blanici (*Michálek 1997*, obr. 6; *Chvojka 2009*, obr. 1). Přílehlé oblasti Bavorska jsou sice prakticky bez nálezů (*Engelhardt 2008*, Abb. 7), na jihočeské straně však známe několik lokalit na Českokrumlovsku a Prachaticku (*Chvojka 2009*, 33–34, obr. 1). Jižní Čechy i v tomto období sloužily jako důležitá spojnice mezi středními Čechami a Podunajím a podílely se rovněž na přepravě soli a mědi z alpské oblasti (*Chvojka 2001*, 159). Podle některých názorů právě v této době začalo používání komunikace, známé od středověku jako Zlatá stezka, a v jejím rámci se uvažuje i o přechodu Šumavy po prachatické, vimperské i kašperskohorské větvi (*Fröhlich 1999*, 267–270; *Chvojka 2001*, 139; *Chvojka 2002*, 107–120; *Kubů – Žavřel 2002*, 213; *Kubů – Žavřel 2009*, 52). Z oblasti centrální Šumavy známe solitérní nálezy bronzových hrotů kopí, z prachatické větve pozdější Zlaté stezky na Libínském Sedle, na Stožci (*Kubů – Žavřel 2007a*, 34–35) a nově zde publikované kopí z Volar (viz dále). Komunikaci podél horního toku Otavy, odpovídající přibližně trase pozdější kašperskohorské větve Zlaté stezky, naznačují ojedinělé nálezy hrotu kopí ze Sušice, zlomku srpů z Miřenic či bronzové sekery z Hejné (*Beneš 1980*; *Chvojka 2009*, 164).

Úzké propojení jižních a západních Čech se sousedním Bavorskem pozorujeme i v době halštatské, kdy dochází k rozšíření stabilního osídlení až do Šumavského podhůří (*Michálek 2003*, obr. 5). Je nepochybné, že v této době existoval ve střední Evropě již celý komunikační systém, souvisící s obchodem se solí, který propojoval sever Evropy s vyspělým jihem (*Stöllner 2002*, 64, Abb. 10). Proto L. Pauli právem označil spojení jižních Čech s Dürrnbergem u Halleinu podél Salzachu a Innu přes Pasov za předchůdce

pozdější Zlaté stezky (*Pauli 1974*, 115–139). Poslední archeologické nálezy z tohoto období naznačují zvláště využití její vimperské větve (*Michálek – Lutovský 2000*; *Chytráček 2002*, 124, 131–132; *Michálek 2004*, 67). V tomto směru je zvláště důležitý nález zlomků keramiky z pozdní doby halštatské při výzkumu hradu Kunžvartu u Strážného. Jejich výskyt ve značné vzdálenosti od osídleného území a v nadmořské výšce téměř tisíc metrů nad pozdější dálkovou komunikací tuto hypotézu podporuje (*Kubů – Žavřel 2007a*, 40).

V mladší a pozdní době latéské byly jižní Čechy již hustě osídleny, hranice lidmi intenzivně využívaného území dosáhla až horního Pootaví a severní části Prachaticka a izolované nálezy známe i z Kašperskohorska a ze Sušicka (*Beneš – Parkman 1994*, 46, 51; *Michálek – Parkman 1996*, 22). V poslední době se podařilo identifikovat v horské poloze i první bezpečně prokázané sídliště, ležící v nadmořské výšce 802 m nedaleko Prášil (*Čuláková a kol. 2012*). Již od počátku doby latéské existovala na okraji Šumavy, vně osídleného území, skupina hradišť – Věnc u Lčovic, Obří hrad u Studence a Sedlo u Albrechtic, jejichž funkce bývá vykládána různě. Jednou z možností je strážní funkce na obchodních stezkách, které byly různě projektovány i po trasách pozdější Zlaté stezky (*Kubů – Žavřel 2007b*, 40; *Kubů – Žavřel 2009*, 53–55). Právě v této době existovalo v místě dnešního Pasova keltské oppidum Boiodurum, které kontrolovalo obchod se solí z oblasti Halleinu, Reichenhallu a Hallstattu. V souvislosti s novými nálezy z Prachaticka a z okolí Kašperských Hor není vyloučeno spojení po trase pozdější Zlaté stezky, když i na německé straně proniklo osídlení hlouběji do Bavorského lesa blíže k Čechám (*Michálek 1993*, 60–65; *Michálek 1997*, 134–135, obr. 8; *Niemeyer – Bender 1999*, 25–26; *Kubů – Žavřel 2009*, 55–56).

Na počátku doby římské zasahuje osídlení až do prostoru severně od Prachatic (*Žavřel 1999*, 491, 496, obr. 3). Na druhé straně Šumavy vybudovali Římané na Dunaji opevněnou hranici – Limes Romanus s četnými kastely (Pasov, Künzing, Steinkirchen, Straubing), zřizovanými v průběhu 1.–3. století, které mohly být východiskem při styku s barbarikem na druhé straně Šumavy (*Kubů – Žavřel 2002*, 216). J. Dobiáš uvažoval na základě nálezů mincí o využití trasy pozdější Zlaté stezky také v době římské (*Dobiáš 1964*, 326–327). V této souvislosti je velmi zajímavý nález 19 antických mincí z okolí Strážného, učiněný za nejasných nálezových okolností v roce 1946. Pokud by šlo o autentický depot, mohl být uložen někdy v 1. polovině 5. století a mohli bychom ho interpretovat jako důkaz pro využívání trasy vimperské větve Zlaté stezky na počátku doby stěhování národů (*Militký 2000*, 87–93). Z tohoto hlediska jsou velmi zajímavé zprávy o antických nálezech z okolí Strážného (*Kubů – Žavřel 2007b*, 42). Kontakty

jihočeského a bavorského prostředí jsou doloženy i v 2. polovině 4. stol. i v 5. století (Žavřel 1999, 511). Z tohoto hlediska je zajímavé krátkodobé využití výšinné polohy hradiště Sedlo u Albrechtic menší skupinou germánského obyvatelstva v tomto období (Žavřel 2000, 153–160) a také nález čtyř bronzových předmětů z 2. poloviny 2. až 3. století z údolí říčky Losenice pod Kašperskými Horami, který indikuje využívání pozdější středověké kašperskohorské větve Zlaté stezky již v době římské (Žavřel 2007, 276).

V raném středověku můžeme existenci všech tří větví Zlaté stezky předpokládat již v 9. a 10. století (Beneš – Parkman 1994, 51; Michálek – Lutovský 2000, 229–231; Kubů – Žavřel 2009, 58–59). Ta definitivně vstupuje do světla historie v 11. století (Kubů – Žavřel 2007b, 19).

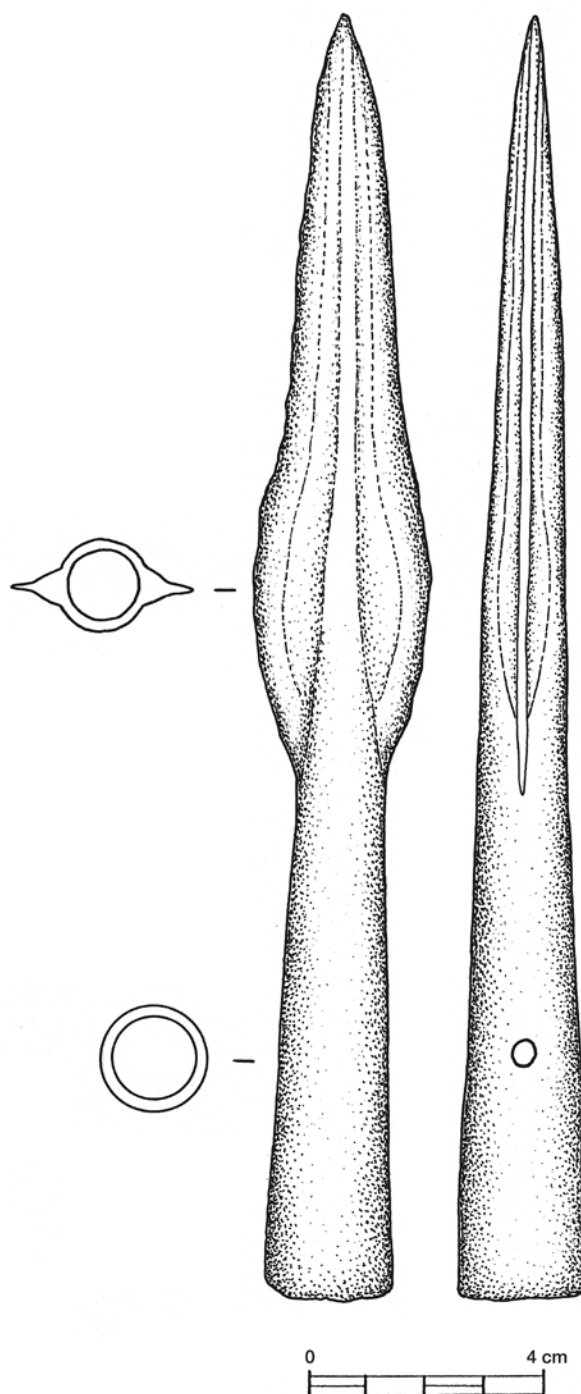
Ojedinělý nález bronzového hrotu kopí z Volar

Významnou indicií průběhu pravěkých komunikací jsou v horských oblastech doklady lidských aktivit, reprezentovaných převážně ojedinělými nálezy. Důvody jejich přinesení lidmi mohly být různé a stejně tak variabilní byly jistě i důvody jejich archeologizace (náhodná ztráta v důsledku boje, lovu, pracovní činnosti apod., intencionálně uložený artefakt, zbytek většího záměrně uloženého souboru atd.). Jak již bylo uvedeno výše, objevují se od doby kamenné solitérní artefakty z různých oblastí Šumavy, přičemž jejich počet výrazně narůstá v mladší době bronzové (srov. Fröhlich 1999). V tomto období jsou v horské oblasti Šumavy nejčastějším artefaktem bronzové hroty kopí, z nichž zatím poslední byl objeven v dubnu 2015 u Volar na Prachaticku.

Nález byl učiněn panem Kamilem Plzákem pomocí detektoru kovů na louce cca 2 km VSV od Volar. Dle jeho sdělení se hrot nacházel v hnědavé půdě v hloubce 32–36 cm od dnešního povrchu. Žádné jiné artefakty nebyly na místě zjištěny. Nález byl odevzdán do archeologické sbírky Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, kde je uložen pod inv. číslem A 35 624.

Popis artefaktu: Bronzový hrot kopí s dlouhým, plaménkovitě prohnutým a profilovaným listem, a dlouhou kónickou mírně se rozšiřující tulejí. V tuleji se v okamžiku nálezu nacházelo dřevo z ratiště. Téměř uprostřed tuleje jsou dva protilehlé otvory (o prům. 4–5 mm) pro uchycení ratiště. Délka hrotu 224, šířka listu 30, prům. ústí tuleje 22 mm, hmotnost 144 g. Patina po konzervaci tm. zelená, místy odřená a korodovaná; hrot má částečně olámané ostří listu i ústí tuleje (obr. 2).

Během konzervace bronzového kopí bylo zjištěno, že uvnitř tuleje je kromě hlíny zachován i zbytek

Obr. 2 Volar. Bronzový hrot kopí. Kresba T. Kolegar. – Fig. 2 Volary. Bronze spearhead. Drawing T. Kolegar.

dřevěného ratiště (obr. 3). Jeho fragment, dochovaný v délce přes 10 cm, byl využit k determinaci druhu použitého dřeva, kterou provedla Mgr. Romana Kočárová. Vzorek byl určen jako dřevo jasanu (*Fraxinus*). Dřevo jasanu patří pro svou houževnatost a pružnost k častým materiálům pro výrobu ratišť pravěkých kopí, v jižních Čech bylo identifikováno

Obr. 3 Volary. Bronzový hrot kopí a zbytek dřevěného ratiště z jeho tuleje. Foto J. John. – Fig. 3 Volary. Bronze spearhead and the rest of the wooden shaft. Photo by J. John.

již dříve v případě nálezu mladobronzového hrotu kopí z Kestřan (Fröhlich a kol. 2005, 6).

Zároveň byl v rámci konzervace ze střední části kopí odebrán pomocí mikrovrtáčku vzorek kovu pro orientační rentgenfluorescenční analýzu složení slitiny.

ny. Dle jejich výsledků jde o cínový bronz s přibližně 5% obsahem cínu a příměsí arsenu a niklu na úrovni cca 0,5 % (Cu 93,789; Sn 4,864; Ni 0,536; As 0,403; Fe 0,241).

Bronzové hroty kopí se ve střední Evropě objevují již od závěru starší doby bronzové, obdobím jejich největšího rozšíření je však až epocha popelnicových polí, kdy lze mezi nimi odlišit řadu typů a variant. Charakteristickým typem právě pro mladší dobu bronzovou jsou štíhlé dlouhé hroty s plaménkovitě prohnutým a stupňovitě profilovaným listem, kam můžeme zařadit i exemplář od Volar. Podle O. Kytlicové patří tyto hroty mezi typické formy středního Podunají, přičemž depoty v knovízské oblasti tvoří západní hranici jejich běžného výskytu. V Čechách jsou datovány do průběhu celé mladší doby bronzové s přesahem do stupně Ha B1 (Kytlicová 2007, 108–110). V jižních Čechách náležejí nejstarší hroty s profilovaným listem již do horizontu Plzeň-Jíkalka, jak dokládají exempláře z Varvažova a ze Zvíkovského Podhradí (Michálek 1977, obr. 16: 18; Kytlicová 2007, Taf. 6B: 5). Z mladších hromadných nálezů je možno uvést hrot ze Zahájí, datovatelný do stupňů Br D–Ha A1 (Kytlicová 2007, Taf. 22B: 2). Hroty kopí se stupňovitě profilovaným listem známe také z mohylových hrobů, jak ukazují exempláře z Albrechtic nad Vltavou a Doubravy (Chvojka 2009, tab. 77: 6, 79: 8). Rovněž v této skupině náleží největší počet mezi ojedinělé nálezy, jak dokládají hroty z Heřmaně (Chvojka 2001, Taf. 10: 9), Vyššího Brodu, Libínského Sedla, Sušice nebo z Holiček (Chvojka 2009, tab. 88: 2, 89: 2, 90: 2, 91: 1).

Ojedinělý nález hrotu kopí z Volar tak doplňuje naši evidenci tohoto typu mladobronzového artefaktu v jihočeském regionu. Je jednoznačnou stopou lidské aktivity na Šumavě, a to právě v prostoru pozdější trasy prachatické větve Zlaté stezky¹. Zda však šlo o člověka doprovázejícího obchodníky, o lovecovou výpravu, výsledek bojového střetnutí nebo o zcela jinou aktivitu, se bohužel můžeme jen dohadovat.

Závěr

V posledních letech se množící kovové nálezy výrazně posouvají naše poznání mladších etap jihočeského pravěku. Ojediněle zjištěné artefakty přitom nabízejí zpravidla jen velmi omezenou výpověď o minulých lidských aktivitách. Nálezy učiněné

¹ Místo nálezu hrotu kopí se nachází zhruba 1 km od nejbližších dochovaných úvozů (tzv. hohlwegů), spojovaných s průběhem jednotlivých tras historické Zlaté stezky. Vzhledem ke vzniku těchto úvozů evidentně až v souvislosti se středověkou komunikací nelze ovšem dávat obě tyto památky do přímé vazby.

v tehdy neosídlených oblastech však významně přispívají k rehabilitaci těchto běžně za periférie považovaných území. Je evidentní, že Šumava byla lidmi v různých dobách pravěku pravidelně navštěvována a na mnoha místech překračována. Jednou z těchto indicí je i zde publikovaný hrot kopí z Volary.

Summary

In the first comprehensive discourse on the issue of Czech Golden Path from the point of view of archaeology, A. Beneš stated, that the route of the Golden Path has not been used in prehistoric times (Beneš 1979, 31–34). However new archaeological finds in this area proved far greater intensity of human presence in the mountainous parts of Šumava in different periods of prehistory, than was previously assumed (cf. Kubů – Žavřel 1994, 54–56; Michálek 1994, 102–103; Michálek 1995, 40). Finds dated to Paleolithic and Mesolithic (Michálek 1995; Kubů – Žavřel 2002, 210–211; Kubů – Žavřel 2007a, 31–32) as well as Neolithic periods (Michálek – Parkman 1996, 21, obr. 4; Michálek 1997, 131–133, Fig. 3; Kudrnáč 1998, 15; Niemeyer – Bender 1999, 20, Fig. 5; Michálek 2000, 159–162; Chvojka – Parkman 2004, 37–42; Kubů – Žavřel 2007a, 32–33; Kubů – Žavřel 2007b, 35) are known along all three branches of later Golden Path (Fig. 1). South Bohemian region had very close contacts with Bavaria also in the Early Bronze Age, when the pathways across Šumava were probably used for the transport of copper (and later the salt) from the Alpine regions (Bouzek 2004, 65–70; Kubů – Žavřel 2007a, 33). According to some experts, later in the Urnfield Period people began to use the communication, known since the Middle Ages as The Golden Path (Fröhlich 1999, 267–270; Chvojka 2001, 139; Chvojka 2002, 107–120; Kubů – Žavřel 2002, 213; Kubů – Žavřel 2009, 52). Close contacts with Bavaria were observed also for Hallstatt period (Michálek 2003, Fig. 5), L. Pauli therefore rightly called the connection of South Bohemia with the Dürrenberg near Hallein along the Salzach and the Inn to Passau as the precursor of the Golden Path (Pauli 1974, 115–139). In the Late La Tène period in the area of today's Passau existed the Celtic oppidum Boiodurum, which controlled trade with salt from the area of Hallein, Reichenhall and Hallstatt. In connection with the new findings from the area of Prachatice and Kašperské Hory the route along later Golden Path is not ruled out, while on the German side settlements penetrated deeper into the Bavarian forest closer to Bohemia (Michálek 1993, 60–65; Michálek 1997, 134–135, obr. 8; Niemeyer – Bender 1999, 25–26; Kubů – Žavřel 2009, 55–56). During the Roman Period a fortified border on the Danube (Limes Romanus) was established, including numerous castles (Passau, Künzing, Steinkirchen, Straubing). These castles could have been used as a base for expeditions to the *barbaricum* on the other side of Šumava (Kubů – Žavřel 2002, 216). In this context, the find of 19 coins, perhaps from the first half of the 5th century, from the surroundings of Strážný is very interesting and could be interpreted as evidence for the use of the Vimperk branch of the Golden Path in the early Migration Period (Militký 2000, 87–93). Also four bronze artefacts from the 2nd half of the 2nd–3rd century from the river valley of Losenice at Kašperské Hory indicates the use of the later medieval Kašperské Hory branch of the Golden Path already in Roman Period (Žavřel 2007, 276). For the Early Middle Ages we can assume the use of all three branches of Golden Path in the 9th and 10th century

(Beneš – Parkman 1994, 51; Michálek – Lutovský 2000, 229–231; Kubů – Žavřel 2009, 58–59). The Golden Path definitely enters into the light of history in the 11th century (Kubů – Žavřel 2007b, 19).

The new find of a bronze spearhead from the route of later Prachatice branch of the Golden Path at Volary (Fig. 2) is published in the second part of the paper. The spearhead was preserved including rest of the wooden shaft (Fig. 3), made of ash wood (*Fraxinus*). Based on typological analysis the spearhead is dated to the Late Bronze Age. For this period several other bronze spearheads are registered from the mountainous area of Šumava (Fröhlich 1999) and the find from Volary fits to the image of human activities in this area, which could have many different forms (hunting or war expeditions, transportation of goods etc.).

Literatura

- Beneš, A. 1979: Počátky osídlení Vimperska ve světle archeologie. In: J. John (ed.): Vimperk – město pod Boubínem. České Budějovice, 13–75.
- Beneš, A. 1980: Horní Pootaví v pravěku a na počátku dějin podle archeologických pramenů. In: V. Horpeniak (red.): Sborník vlastivědných prací o Šumavě k 650. výročí města Kašperské Hory. Kašperské Hory, 5–78.
- Beneš, J. – Parkman, M. 1994: Staroprachatická sídelní aglomerace v pravěku a raném středověku. Zlatá stezka 1, 36–53.
- Bouzek, J. 2004: Evropský kontext rané a střední doby bronzové v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 17, 65–70.
- Čuláková, K. – Eigner, J. – Fröhlich, J. – Metlička, M. – Řezáč, M. 2012: Horské laténské sídliště na Šumavě. Prášíly – Sklářské údolí, okr. Klatovy. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 25, 97–117.
- Dobiáš, J. 1964: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů. Praha.
- Engelhardt, B. 2008: Die Bodendenkmalliste als Grundlage für weitergehende Forschungen. Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich, 17. Treffen, 13. bis 16. Juni 2007 in Freistadt, 95–105.
- Fröhlich, J. 1992: Hromové klíny v jižních Čechách. Výběr 29, 237–245.
- Fröhlich, J. 1999: K otázce šumavských komunikací v mladší době bronzové. Zlatá stezka 6, 267–270.
- Fröhlich, J. – Chvojka, O. – Jiřík, J. – Michálek, J. – Parkman, M. 2005: Nové nálezy bronzových předmětů z doby bronzové v jižních Čechách. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 18, 5–20.
- Chvojka, O. 2001: Mittleres und unteres Flussgebiet der Otava. Jung- und Spätbronzezeit in Südböhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 25.
- Chvojka, O. 2002: Die Verbindungen zwischen Südböhmen und den Nachbarregionen in der Urnenfelderzeit. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 11. Treffen 20. bis 23. Juni 2001 in Oberzell, 107–120.
- Chvojka, O. 2009: Jižní Čechy v mladší a pozdní době bronzové. Dissertationes Archaeologicae Brunenses Pragensesque 6.
- Chvojka, O. – Parkman, M. 2004: Nové nálezy kamenných sekeromlatů na Prachaticku. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 17, 37–42.
- Chytráček, M. 2002: Südwestböhmen im überregionalen Verkehrsnetz der Hallstatt- und Frühlaténezeit. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und

- Südböhmen, 11. Treffen 20. bis 23. Juni 2001 in Oberzell, 121–142.
- Kubů, F. – Žavřel, P. 1994: Terénní průzkum české části Zlaté stezky. Zlatá stezka 1, 54–76.
- Kubů, F. – Žavřel, P. 2002: Die Steige im Böhmerwald in der Vorzeit und im Mittelalter. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 11. Treffen 20. bis 3. Juni 2001 in Oberzell, 210–226.
- Kubů, F. – Žavřel, P. 2007a: Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 1. Úsek Prachatice – státní hranice. České Budějovice.
- Kubů, F. – Žavřel, P. 2007b: Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 2. Úsek Vimperk – státní hranice. České Budějovice.
- Kubů, F. – Žavřel, P. 2009: Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty. 3. Úsek Kašperské Hory – státní hranice. České Budějovice.
- Kudrnáč, J. 1998: Strunkovice nad Blanicí. Od pravěku do novověku. Strunkovice nad Blanicí.
- Kytlicová, O. 2007: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde Abt. 20, Bd. 12. Stuttgart.
- Michálek, J. 1977: Hromadné nálezy bronzových předmětů v okolí Zvíkova. Výzkumy v Čechách 1974 – Supplementum, 3–17.
- Michálek, J. 1993: Latènezeitliche Funde aus dem Stadtbereich von Passau. Passauer Universitätschriften zur Archäologie Bd. 1, 60–65.
- Michálek, J. 1994: K archeologickému výzkumu Prachaticka. Zlatá stezka 1, 101–104.
- Michálek, J. 1995: Pravěké a časně středověké osídlení Šumavy v okrese Český Krumlov a Prachatice (Urzeitliche und frühmittelalterliche Besiedlung in den Bezirken Böhmisches Krumau und Prachatitz). Steine und Scherben. Neue archäologische Funde im Landkreis Freyung-Grafenau. Grafenau, 40–46.
- Michálek, J. 1997: Bemerkungen zur vor- und frühgeschichtlichen Besiedlung jenseits und diesseits des Böhmerwaldes. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 6. Treffen 12. bis 15. Juni 1996 in Hluboká nad Vltavou, 130–153.
- Michálek, J. 2000: Několik nových neolitických až eneolitických nálezů ze Strakonicka. In: P. Čech – M. Dobeš (eds.): Sborník Miroslavu Buchvaldkovi. Most, 159–162.
- Michálek, J. 2003: Die Hügelgräberkultur der Hallstatt- und frühen Latènezeit in Südböhmen. Bemerkungen zur Entwicklungskontinuität. Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 12. Treffen 19. bis 22. Juni 2002 in Cheb, 148–176.
- Michálek, J. 2004: Zur Siedlungsstruktur des mittleren Otavagebietes in Südböhmen während der jüngeren (Ha C/D1) und späten (Ha D2/3) Hallstatt- sowie der frühen Latènezeit (Ha D2 – 3/LT A). Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen, 13. Treffen 25. bis 27. Juni 2003 in Pfreimd, 59–69.
- Michálek, J. – Lutovský, M. 2000: Hradec u Němčic. Sídlo halštatské a raně středověké nobility v česko-bavorském kontaktním prostoru 1. Text. Strakonice – Praha.
- Michálek, J. – Parkman, M. 1996: Archeologický průzkum území středního toku Blanice v letech 1986–1993. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 9, 7–40.
- Militký, J. 2000: Nálezový (?) soubor antických mincí ze Strážného (?), okr. Prachatice. Archeologické výzkumy v jižních Čechách 13, 87–93.
- Niemeyer, J. P. – Bender, H. 1999: Das Stadtgebiet und sein Umland in der Vorgeschichte. In: Geschichte der Stadt Passau. Regensburg, 17–28.
- Pauli, L. 1974: Der Goldene Steig. Wirtschaftsgeographisch-archäologische Untersuchungen im östlichen Mitteleuropa. In: G. Kossack – G. Ulbert (Hrsg.): Studien zu Ur- und frühgeschichtlichen Archäologie. Festschrift für J. Werner zum 65. Geburtstag. Teil I. München, 115–139.
- Stöllner, T. 2002: Salz und Fernhandelsgut in Mitteleuropa während der Hallstatt- und Latènezeit. In: A. Lang – V. Salač (eds.): Fernkontakte in der Eisenzeit. Konferenz Liblice 2000. Praha, 47–71.
- Žápotocká, M. 2002: Kontakte, Importe, Warenaustausch und mögliche Pässe und Wege zwischen Böhmen und Bayern im Neolithikum, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 11. Treffen 20. bis 23. Juni 2001 in Oberzell, 35–41.
- Vencl, S. 2006: Současný stav poznání předneolitických osídlení jižních Čech. In: S. Vencl a kol.: Nejstarší osídlení jižních Čech. Paleolit a mesolit. Praha, 367–466.
- Žavřel, P. 1999: Současný stav výzkumu doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. Archeologické rozhledy 51, 468–516.
- Žavřel, P. 2000: Nálezy z doby římské na hradišti Sedlo u Sušice. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 54, 153–160.
- Žavřel, P. 2007: Problematika komunikací doby římské a doby stěhování národů v jižních Čechách. In: E. Droberjar – O. Chvojka (edd.): Archeologie barbarů 2006. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 3, svazek I, České Budějovice, 269–294.

PhDr. Petr Žavřel
 Jihočeské muzeum České Budějovice
 zavrel@muzeumcb.cz

doc. Mgr. Ondřej Chvojka, Ph.D.
 Jihočeské muzeum České Budějovice
 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
 Archeologický ústav
 E-mail: chvojka@muzeumcb.cz

PhDr. Jan John, Ph.D.
 Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
 Archeologický ústav
 E-mail: jjohn@ff.jcu.cz